

Eervol herdenken, opdat wij niet vergeten

Drama op de Dam, 7 mei 1945

De kracht van het persoonlijke verhaal is het jaarthema van het Nationaal Comité 4&5 mei voor *Vieren en Herdenken* van de Tweede wereldoorlog. In deze bijdrage beschrijf ik de geschiedenis van matroos 2e klasse Smit binnen de Koninklijke Marine, het eerbetoon voor zijn commandant, de gevolgen van zijn overlijden als Damslachtoffer en het herdenken dat zo belangrijk blijft. Het verhaal van Henk Smit is opgenomen in het boek 'Drama op de Dam – 7 mei 1945'.

1

2

3

1 Portret Henk Smit.
(bron familiearchief Smit)

2 Geruimd graf van Smit.
(bron familiearchief Smit)

3 De naamsteen.

50 jaar Vetter-veteranendag, van Dam tot Dam

In 1894 werd Lombok geplaagd door onlusten ten gevolge van onderdrukking van de overwegend moslimbevolking door de Hindoestaans-Balinese radja. Het koloniaal bestuur greep in om haar prestige en gezag terug te bevestigen en een einde te maken aan de onderdrukking. De 1^e militaire expeditie draaide uit op een fiasco, waarna een 2^e expeditie werd uitgevoerd om het prestige alsnog te herstellen en het 'verraad van Lombok' te vergelden. Generaal-majoor J.A. Vetter leidde de beide Lombok-expedities in 1894.¹ De 'Vetter-dag' die daarna jaarlijks ter ere van hem werd gevierd, kan wellicht gezien worden als een voorloper van de huidige Veteranendag.

'Zoals op echte feestdagen gewoonte is, hadden velen vanochtend in de vroege de vlaggen uitgestoken, niet alleen langs de wegen van de feeststoet, maar ook in andere wijken. Hier en daar werden decoraties aangebracht, zoals aan den Groote Club op den Dam, waar het hoekbalkon met een trophee van

vlaggen werd versierd. Hulde aan het Indisch Leger. In het Passantenhuis werden de Lombok-soldaten hedenmorgen onthaald. Kapitein Wijnmalen sprak hen toe en overhandigde aan ieder een herinneringsmedaille aan een oranje lint.'

Zo luidde de eerste passage uit het krantenbericht van de eerste 'Vetter-dag' op 7 juni 1895 in 'het Nieuws van den Dag'.²

Op 25 augustus 1944 werd de Lombok-expeditie herdacht, voor de 50ste keer. Bij de vergadering in het Amsterdamse Krasnapolsky hotel werd een commissie opgericht die de belangen zou gaan behartigen van de ongeveer 150 overlevenden, waarvan er 80 in Amsterdam woonden, die in een 'verschrikkelijken nood verkeerden en van een karig pensioentje moeten rondkomen'. Een half jaar later zijn de oud-strijders weer bijeen in Amsterdam, zo beschrijft het Algemeen Handelsblad van 7 februari 1945:³

'Op daadwerkelijke wijze heeft het Amsterdams gemeentebestuur de Lombokstrijders gehuldigd, die

én door het 50-jarig jubileum van de Lombok-expeditie eind 1944 én door de moeilijke omstandigheden waarin deze oude mensen in een tijd als dezen verkeerden, die hulde wel hebben verdiend.'

Een genoeglijke avond, waar men genoot van een hap en een rokertje. Aan tafel werden enige toespraken gehouden en de geschiedenis werd aangehaald.

Eerbetoon aan commandant Brand

Bij die jubileumbijeenkomst in de hongerwinter van 1945, is weer een journalist van 'het Nieuws van den Dag' aanwezig, zo blijkt uit het knipsel gesigeneerd met 'U' van twee weken later, 20 februari 1945.⁴ Hij leert die middag op het stadhuis een bijzondere man kennen met een bijzonder verhaal, de matroos 2^e klas Hendrik Karel Smit, 74 jaar. De journalist schrijft:

'Ik schoot hem die middag aan om hem te vragen, wat voor medaille hij op zijn revers had. 't Was een kleine, en zij hing aan een veiligheidsspeld... Ach, heeft de matroos Smit toen gezegd, 'van Lombok, en hij had geen geld om er een lint bij te kopen. Hij heeft me veel verteld, van het graf van den viceadmiraal Brand, zijn commandant. [* gepensioneerd schout-bij-nacht titulair Derk Gijsbertus Brand 1840-1925]⁵ Hij had voor hem altijd wat gevoeld; de commandant was streng, maar strikt rechtvaardig en hij had altijd een open oor voor het mindere personeel. Zie je, en zulke dingen vergeet je niet. En nou had-ie, een jaar of zeven terug, gehoord dat zijn commandant in Amsterdam gestorven was. En toen had hij bij zichzelf bedacht, dat hij eens moest gaan kijken, hoe de ouwe er bij lag. En hij was naar de Oosterbegraafplaats gegaan, had twee uur langs de zerken gedwaald, maar vond het graf niet. Maar toen hij bij de poort was, kreeg hij een ingeving, dat hij nog eens links moest gaan kijken. En laat ie het graf nou subiet vinden... Een klein steentje, een tweede klas graf en onkruid overal... En meneer, dat ging me zo aan het hart, dat mijn commandant er zoo bij lag, dat ik het graf ben gaan reinigen. Sindsdien gaat de matroos 2de klas, Hendrik Karel Smit, iedere week naar het graf van zijn commandant, onder wie hij op Atjeh en Lombok gevochten heeft, brengt het saluut, verwijdert het onkruid, groet weer en gaat innerlijk gesterkt na deze confrontatie met het sterke verleden weer stadwaarts; dat beteekent voor zijn oude beenen een wandeling van anderhalf uur heen en anderhalf uur terug... in weer en wind. Alleen met die gladheid ging het niet, meneer... En eens kwamen tweehonderd padvinders, op weg naar het graf van Van Heutsz langs. Dat was op een feestdag en er lag een driekleur met sjerp over het steentje... Op een bank staande heeft de matroos Smit van zijn commandant verhaald. Hij gaat een langen weg, ten voorbeeld van jong Nederland.'

Drama op de Dam

De helaas anonieme journalist van voorgaande tekst schreef een eerbetoon aan Smit, die op zijn beurt zijn commandant Brand eerde. Hij kon niet bedenken, dat Smit precies drie maanden later werd gedood. Gedood

in vredestijd. Op de Dam, waar 50 jaar eerder op het hoekbalkon van de Groote Club de vlaggen hingen voor de Vetter-dag en mensen feestvierden, zo stonden daar op 7 mei 1945 de mitrailleurs die hun salvo's ratelden over de feestvierende mensen die wachtten op de bevrijders.

Hendrik Karel Smit was matroos 2^e klasse die op diverse expedities meevoer in woelige tijden, de Eerste en Tweede Wereldoorlog overleefde, maar sneuvelde in vredestijd, zo blijkt uit het onderzoek van Stichting Memorial en het recent verschenen boek 'Drama op de Dam'. Henk Smit werd in de ouderlijke woning aan de Baangracht in Amsterdam geboren op 4 april 1871 en Nederlands Hervormd gedoopt. Henk woonde vanaf zijn geboorte afwisselend bij zijn vader of moeder op heel veel adressen, onder meer in de Rozenstraat in de Jordaan. Deze instabiele basis was mogelijk een reden dat Henk al op zijn 14e verjaardag op de Kweekschool voor Zeevaart in Leiden een overeenkomst tekende voor een 12-jarig dienstverband, ingaande op zijn 16e verjaardag. Onder stamboeknummer 23781 maakte hij een indrukwekkend aantal reizen. In 1892, inmiddels matroos 2^e klas, was hij geplaatst aan boord van Zr. Ms. Schroefstoomschip De Ruyter ten tijde van de opstand in Venezuela. Ergens in deze periode krijgt hij een relatie met Helena Stuijf, een katholiek meisje, ook uit de Rozenstraat. Kort daarop vertrekt Henk naar de Oost met het pantserdekschip Wilhelmina in verband met de strijd op Lombok; als hij in Makassar is wordt in Nederland zijn dochter geboren. Een jaar later ontvangt hij voor zijn deelname aan de Lombok-expeditie het Lombokkruis.⁶ Na nog enkele jaren op onder andere de Prins Hendrik, Evertsen en Tromp ontvangt hij de bronzen medaille⁷ voor trouwe dienst; in september 1899 wordt hij eervol ontslagen.

Hij trouwde met Helena in 1900 en zij kregen nog twee kinderen waarvan er één jong overleed. Na een aantal jaren met verschillende baantjes was het in de crisistijd moeilijk opnieuw werk te vinden. De familie was aangewezen op het Armbestuur en later de Sociale Dienst. Uit dat dossier blijkt hoe moeilijk het was om ondersteuning te verkrijgen. In de aanvraag voor steun staat vermeld dat Henk tussentijds de dienst bij de Koninklijke Marine had verlaten en dat hij zodoende geen recht op pensioen had, wat onjuist was. Hij had zijn 12-jarig contract keurig uitgediend en had recht op pensioen. (Dit blijkt onder andere uit het feit dat zijn pensioen van fl. 6,05 per week na zijn dood in 1945 werd stopgezet). Ook de volgende jaren blijft het crisis. De inkomsten als kruier en schoenpoetser zijn erg laag en verzoeken tot bijstand worden afgewezen. Ook de kerk draagt niet bij vanwege zijn gemengde huwelijk.

Op 7 mei 1945 was Henk niet een van de vele feestvierders die op de Dam stonden om de bevrijders te verwelkomen, maar passeerde de Dam vanuit de Marnixstraat naar de Staalstraat, waar zoon Henk een drogisterij had. Op de Dam werd hij geraakt door kogels toen de schietpartij plaatsvond door de Kriegsmarine (zie ook het kader op de volgende pagina) en werd overgebracht naar het Binnengasthuis.

Kleinzoon Hendrik Karel Smit (1934):

‘Mijn grootvader was toevallig op de Dam toen de schietpartij begon. Hij werd door verscheidene kogels geraakt. Tot grote verwondering van de dokters in het Binnengasthuis heeft hij nog tien dagen geleefd. Ik was toen elf jaar oud en ben zelf met mijn vader naar het Binnengasthuis geweest, maar mocht van vader niet mee naar binnen. Ik heb hem dat altijd kwalijk genomen, dat ik opa niet zien mocht. Opa heeft er alle dagen gelegen tot zijn overlijden.’

Uit onderzoek van de Stichting Memorial is gebleken dat hij een gecompliceerde fractuur had van de grote teen als gevolg van een schotverwonding opgelopen op de Dam; de teen is verwijderd maar toch overleed hij op 74-jarige leeftijd aan de gevolgen, op 18 mei 1945, 14:30 uur. Hij werd begraven op woensdag 23 mei 1945 op de Nieuwe Oosterbegraafplaats.

Zijn begrafenis gaf nieuwe problemen. Er was een verzekering voor fl. 145,- en de kosten bedroegen fl. 245,- (hiervoor werd de overledene op een driewieler van het ziekenhuis in een papieren kist naar de Oosterbegraafplaats gebracht). Het verschil moest de weduwe bij elkaar krijgen door wat kleren van haar man te verkopen aan zwarthandelaren. Volksherstel kreeg van haar een kwitantie van de begrafenis, waarbij ze ook vroeg om verlenging van een ‘vaste wekelijksche uitkering’ voor haar levensonderhoud en om een vergoeding van de gemaakte kosten bij het overlijden van haar man van fl. 100,-. De verzekeringsagent laat weten dat de grafrechten lager hadden kunnen zijn bij de keuze van een ander graf. Ook schrijft hij:

“Tevens hebben tien dragers op de begraafplaats met het lijk op een baar op de begraafplaats moeten omwandelen (iets wat ik in mijn 37-jarenlange praktijk nog nimmer heb meegemaakt) langs een graf van een vroegere kapitein van de marine, waarvoor hij bij leven een groote sympathie had. Voor dit extra werk, wat natuurlijk ook eenigen tijd vorderde, zijn de tien dragers elk fl. 0,50 cent bij het dragersloon gegeven,

zoodat de kosten hiervan met fl. 5,00 werden verhoogd. De begrafenis had dus absoluut fl. 15,20 lager kunnen zijn, indien de begrafenis in een 5e klas graf was begraven, en het onnoodige omwandelen achterwege was gebleven...”

Als weduwe ontving Helena een uitkering van fl. 6,41 plus brandstof en de weduwerente van fl. 1,50 per week (exclusief toeslag). Haar inkomsten komen dan op fl. 14,90 per week, de huur bedraagt fl. 3,50. Dan gaat haar gezondheid achteruit. In 1948 wordt ze voor bijna drie maanden opgenomen in het Binnengasthuis vanwege huidaandoeningen met veel jeuk over haar hele lichaam. Het laatste rapport van 26 maart 1959: ‘Bezocht en met de bejaarde vrouw gesproken. Zij mag zich niet meer op straat begeven van de dokter.’ Helena Smit-Stuijff overleed op 19 november 1959 op 88-jarige leeftijd en werd bij haar man begraven. Hun beider graf is inmiddels geruimd.

Eerbetoon aan Smit

Ter gelegenheid van de boekuitgave werd de naam van het 32^e slachtoffer vrijgegeven, en werd de naamsteen van Henk Smit onthuld in aanwezigheid van zijn kleinzoon Henk (‘Mijn grootvader hield van rechtvaardigheid; ik denk dat hij het wel mooi zou hebben gevonden’) en zijn zoon Eric (‘Mijn overgrootvader hechtte als marineman aan eerbetoon’). Een groot deel van deze naamsteen moet nog betaald worden. Donaties zijn van harte welkom.

Ludmilla van Santen is genealogisch onderzoeker met de specialisatie om oorlogsslachtoffers een naam en gezicht te geven. Dit doet zij door het vinden en vastleggen van familie en bronnen die het verhaal en beeld rondom de persoon compleet maken, zodat hij niet vergeten wordt. Ze onderzoekt ondermeer de verhalen van de 32 bemanningsleden van de onderzeeboot Hr. Ms. O13. Deze verhalen zijn vastgelegd in het boek *Still on Patrol*. Ook schreef zij samen met bestuurslid en historicus Norbert-Jan Nuij voor Stichting Memorial voor Damslachtoffers 7 mei 1945 het boek *‘Drama op de Dam’*.

Noten

- 1 https://nl.wikipedia.org/wiki/Lombok-oorlog_1894
- 2 <https://tinyurl.com/knnsdkg>
- 3 <https://tinyurl.com/mtl7ufj>
- 4 <https://tinyurl.com/lvrsk88>
- 5 <https://tinyurl.com/nxx9h4q>
- 6 <http://www.onderscheidingen.nl/nl/medailles/herinnering/lombok.html>
- 7 <http://www.maritiemdigitaal.nl/index.cfm?event=search.getdetail&id=107003064>

Over de Stichting Memorial

De Stichting Memorial voor Damslachtoffers 7 mei 1945 doet onderzoek naar de slachtoffers van de schietpartij die twee dagen na de capitulatie plaatsvond in een nog niet-bevrijd Amsterdam. Na ca. 70 jaar onduidelijkheid lukte het de Stichting Memorial na intensief onderzoek de omvang van de schietpartij in kaart te brengen en werd op 7 mei 2016 een Memorial onthuld met 31 naamstenen.

LEZERSAANBIEDING

€20,00

DRAMA OP DE DAM – 7 MEI 1945

Auteurs: Ludmilla van Santen & Norbert-Jan Nuij
 Uitgever: Stichting Memorial voor Damslachtoffers 7 mei 1945
 Omvang: 216 pagina's
 ISBN: 978-90-9030241-6
 Prijs: 24,95

Lezers van dit artikel krijgen korting!

Zij kunnen het boek voor 20 euro bestellen. Vermeld bij de bestelling de code 'MARINE'

Bestellen: ga hiervoor naar:

<https://de-dam-zevenmei1945.nl/nl/inschrijving-boek/>

Hier kan ook het bezorgadres worden ingevuld.